

شماره ۴ مرداد ۱۴۰۰

بررسی اثر تغییر نرخ ارز بر قیمت مرغ
و مصرف خانوارهای شهری و روستایی به دهک های درآمدی

گروه مطالعات و پژوهش های
اتحادیه واردکنندگان نهاده های دام و طیور ایران

AVANDA

IRAN FEED GRAIN IMPORTERS UNION

اتحادیه وارد کنندگان نهاده های دام و طیور ایران

اوندا

گروه تحقیق و پژوهش اتحادیه نهاده های دامی

صفحه: ۱

تاریخ: مرداد ۱۴۰۰

ویرایش نهایی

چکیده

این مطالعه با هدف بررسی اثر تغییر نرخ ارز بر مصرف گوشت مرغ خانوارهای شهری و روستایی انجام گرفته است. بدین منظور ضمن تبیین و برآورد مصرف گوشت مرغ خانوارهای روستایی و شهری طی سالهای ۱۳۹۴ تا ۱۳۹۹ و با توجه به کشش قیمتی گوشت مرغ به تفکیک خانوارهای شهری و روستایی تاثیر تغییر سناریوهای تغییر نرخ ارز بر مصرف گوشت مرغ برآورد گردیده است. همچنین در بخشی از گزارش به کیفیت و ماهیت مداخلات دولت در بازار گوشت مرغ قبل و بعد از انقلاب اشاره گردیده است. نتایج حاصل از این مطالعه موارد زیر را نشان می‌دهد:

۱. مداخلات دولت در بازار مرغ نه تنها نتوانسته هدف آشکار و مشخص حفظ سطح استاندارد مرغ را دهک‌های مختلف درآمدی (بطور مشخص دهک‌های پایین درآمدی) پوشش دهد، بلکه با نامتوازن نمودن سود در حلقه‌های زنجیره ارزش مرغ، شرایط تولید را بطور نامطلوبی تحت تاثیر قرار داده است.

۲. بر اساس سه سناریوی تغییر نرخ ارز و با توجه به کشش قیمتی مرغ تقاضای جامعه شهری از گوشت مرغ ۸ کیلوگرم (برای هر نفر در سال) کاهش خواهد یافت. برای جامعه روستایی نیز گوشت مرغ حدود ۹ کیلوگرم (برای هر نفر در سال) کاهش خواهد یافت.

۳. با توجه به ارقام برآوردی فوق و در صورت ثابت بودن نرخ رشد جمعیت در سال ۱۴۰۰ (رشد ۱/۷ درصد جمعیت شهری و کاهش ۰/۵ درصدی جمعیت روستایی) نسبت به سال ۱۳۹۹ کل کاهش مصرف گوشت مرغ در اثر افزایش نرخ ارز چیزی نزدیک به ۷۵۰ هزار تن (۳۰ درصد عرضه گوشت مرغ) در کشور خواهد بود.

۴. افزایش شدید نرخ ارز نه تنها سطح مصرف مرغ در خانوارها بویژه در دهک‌های پایین و متوسط درآمدی را در شرایط کاهشی قرار می‌دهد، بلکه تولیدکنندگان مرغ نیز بواسطه افزایش هزینه تمام شده تولید مرغ، با بحران کوچک شدن بازار تقاضا در داخل مواجه خواهند شد.

در این راستا توصیه می‌گردد دولت به منظور تحقق اهداف رفاهی در صنعت طیور کشور، راهکارهایی نظیر کارت‌های اعتباری خرید گوشت مرغ، اطمینان از تأمین نهاده به میزان کافی در سطح بازار (با توجه به قیمت ارز ترجیحی) و قیمت‌گذاری متناسب با سایر هزینه‌ها را در دستور کار قرار دهد. در غیر این صورت باید انتظار داشت که بازار مصرف گوشت مرغ روند رو به کاهشی را در پیش گرفته که نظر به پتانسیل‌ها و ظرفیت‌های فعلی تولید مرغ در کشور می‌تواند آسیب جدی برای تولیدکنندگان این محصول و در مجموع نقصانی برای رشد و رفاه اقتصادی کشور باشد.

گروه تحقیق و پژوهش اتحادیه نهاده‌های دامی

ویرایش نهایی	تاریخ: مرداد ۱۴۰۰	صفحه: ۲
--------------	-------------------	---------

فهرست مطالب

۴	۱. مقدمه
۴	۲. روند مداخلات دولت در بازار گوشت مرغ
	۱-۱ ماهیت مداخلات دولت قبل از انقلاب. Error! Bookmark not defined.
	۲-۱ ماهیت مداخلات دولت در بازار مرغ پس از انقلاب ۴
۴	۱-۲ دوره تثبیت قیمت کالاها و نهاده‌ها از سال ۱۳۵۹ تا سال ۱۳۷۰.....
۵	۲-۲ آزادسازی بازار کالاها از سال ۱۳۷۰ تا ۱۳۷۷.....
۶	۳-۲ آزادسازی کامل بازار کالاها و نهاده‌ها از سال ۱۳۷۷ تا سال ۱۳۸۱.....
۶	۴-۲ تنظیم بازار کالاها از سال ۱۳۸۱ تا کنون.....
	۳-۱ نحوه عملکرد و اجرایی شدن برنامه‌های تنظیم بازار ۸
۹	۳. بررسی کانال‌های اثر افزایش نرخ ارز بر قیمت گوشت مرغ در ایران
۱۰	۴. بررسی مصرف گوشت مرغ ایران
۱۲	۵. بررسی تاثیرافزایش نرخ ارز بر هزینه تمام شده تولید گوشت مرغ و مصرف خانوار
۱۳	۶. جمع بندی
۱۵	منابع و مراجع

۱. مقدمه

گوشت مرغ به دلایل گوناگون اقتصادی و بهداشتی از جایگاه ویژه‌ای در بین اقلام مختلف پروتئین حیوانی برخوردار است. این امر به نوبه خود، رشد و گسترش صنعت مرغداری در ایران و جهان را به همراه داشته است به گونه‌ای که تولید گوشت مرغ در ایران از ۴۲ هزار تن در سال ۱۳۴۴ به رقم حدود ۲۰۰۰ هزارتن در سال‌های اخیر افزایش یافته و از این جهت در بین ۱۰ کشور برتر تولید کننده این محصول قرار دارد (آمار نامه جهادکشاورزی، سال‌های مختلف). همسو با افزایش تولید، سرانه مصرف این محصول نیز از ۱۸ کیلوگرم در سال ۱۳۵۰ به رقم حدود ۲۲ کیلوگرم در سال ۱۳۹۵ رسیده است، هرچند که در سال‌های اخیر و از سال ۱۳۹۰ شاهد کاهش مصرف سرانه گوشت مرغ در کشور بوده‌ایم (آمار هزینه و درآمد خانوار مرکز آمار).

در همین راستا بر اساس بررسی‌های بعمل آمده از گزارش‌های سازمان حمایت می‌توان استنباط نمود که به طور متوسط حدود ۶۰ درصد هزینه تولید یک کیلوگرم گوشت مرغ اختصاص به هزینه خوراک (دان) دارد. در بین اقلام مختلف تشکیل دهنده غذای مرغ، ذرت، کنجاله سویا به طور متوسط حدود ۷۰ تا ۸۰ درصد از هزینه خوراک مرغ را تشکیل می‌دهد. آنچه بر اهمیت ذرت، کنجاله سویا، به عنوان نهاده‌های اصلی صنعت مرغداری می‌افزاید، آن است که این اقلام عمدتاً وارداتی بوده و نوسانات ناشی از قیمت واردات این محصولات همواره باعث نوسانات شدید قیمت محصول نهایی این صنعت (گوشت مرغ) گردیده است.

به رغم تلاش‌های صورت گرفته، صنعت مرغداری کشور هنوز نوسانات شدید قیمت نهاده‌های تولید و عدم کنترل مناسب قیمت آنها را از یک سو و کنترل شدید قیمت محصول تولیدی (گوشت مرغ) را از سوی دیگر تجربه می‌کند، که این امر به نوبه خود با تاثیرگذاری بر سود تولیدکننده، می‌تواند تبعاتی را بر کیفیت تولید و رفاه مصرف‌کننده برجای گذارد.

آنچه بدیهی است موضوع مداخلات دولت که عمدتاً با رویکرد حمایت از رفاه مصرف‌کننده از منظر دسترسی در قیمت مناسب بوده است، زمینه‌ساز مداخلاتی در زنجیره ارزش و عرضه این محصول گردیده که بنظر می‌رسد اقدامات و ابزارهای مورد استفاده در این مسیر در مجموع اهداف رفاه اجتماعی (مصرف‌کننده و تولیدکننده) را به چالش کشیده است.

۲. روند مداخلات دولت در بازار گوشت مرغ

به دلیل اهمیت گوشت مرغ در اقتصاد کشاورزی کشور و تأمین امنیت غذایی افراد جامعه دولت‌ها چه قبل از انقلاب و چه پس از انقلاب با توجه به شرایط اقتصادی و اجتماعی جامعه، سیاست‌های متفاوتی را در بازار این کالا اتخاذ کرده است. یک تقسیم‌بندی از مداخلات بر اساس مبدأ تاریخی وقوع انقلاب می‌باشد که در ادامه به مداخلات دولت بعد از انقلاب اشاره خواهد شد.

۱-۱ ماهیت مداخلات دولت در بازار مرغ پس از انقلاب

بر اساس سیاست‌های اتخاذ شده توسط دولت در بازار گوشت مرغ مداخله دولت در این بازار پس از انقلاب را می‌توان در چهار دوره تقسیم‌بندی نمود.

که در هر بازه زمانی می‌توان مصوبات و تصمیم‌گیری‌هایی مرتبط با بازار و یا صنعت مرغداری کشور را که به بطور مستقیم و یا غیر مستقیم بر قیمت تاثیرگذار بوده‌اند ملاحظه نمود.

۱-۱-۱ دوره تثبیت قیمت کالاها و نهاده‌ها از سال ۱۳۵۹ تا سال ۱۳۷۰

مشخصه اصلی این دوره، تثبیت قیمت (نهاده و محصول)، سهمیه‌بندی کالا، پرداخت یارانه به نهاده‌ها، پرداخت یارانه به کالاها و تثبیت نرخ ارز بوده است (گیلانپور و همکاران، ۱۳۹۱) طی این دوران نهاده‌های اصلی پرورش طیور توسط دستگاه‌های مربوط تهیه و در قبال دریافت تعهداتی مبنی بر تحویل گوشت طبق ضوابط خاصی، در بین مرغداران توزیع می‌شد ولی در عمل میزان نهاده تحویلی کمتر از ظرفیت‌های ایجاد شده بود و قیمت این نهاده‌ها در بازار نیز هم به لحاظ سطح قیمت و هم به لحاظ میزان نوسان با نهاده‌های دولتی بسیار متفاوت بودند (بستاکی و صادقی، ۱۳۸۱). مهمترین دستاوردهای این سیاست‌ها رکود شدید در مدیریت واحدهای تولیدی، قرار گرفتن گوشت مرغ به عنوان کالای اساسی در سبد غذایی مردم و به تبع افزایش مصرف گوشت مرغ،

گروه تحقیق و پژوهش اتحادیه نهاده‌های دامی

ویرایش نهایی	تاریخ: مرداد ۱۴۰۰	صفحه: ۴
--------------	-------------------	---------

سه‌میه‌بندی توزیع آن، کمبود شدید عرضه و ایجاد بازارهای موازی محصول و نهاده‌های تولید و در نتیجه افزایش قیمت‌ها بصورت کاذب در نتیجه اجرای سیستم سه‌میه‌بندی بوده است. از دیگر چالش‌های اساسی مربوط به این اقدامات می‌توان به فقدان برنامه مشخص برای توسعه تولید، کاهش رقابت در بخش تولید نهاده‌های مصرفی و عدم توجه بخش دولتی به کارهای اساسی و بنیادی اشاره نمود (بستاکی و صادقی، ۱۳۸۱؛ نیکوکار، ۱۳۸۶؛ گیلانپور و همکاران، ۱۳۹۱). شایان ذکر است سیاست‌های تثبیت قیمت با فراز و نشیب‌هایی تا سال ۱۳۷۰ ادامه یافت.

۱-۲ آزادسازی بازار کالاها از سال ۱۳۷۰ تا ۱۳۷۷

در سال‌های ۱۳۷۰ تا ۱۳۷۷ همگام با اجرای سیاست‌های تعدیل اقتصادی و با توجه به ناکارایی سیاست‌های پیشین، افزایش هزینه‌های عمومی، تقاضای روزافزون جامعه و پدیدار آمدن بازار سیاه و همچنین رکود در صنعت مرغداری از اوایل سال ۱۳۷۰، سیاست آزادسازی گوشت مرغ و تخم مرغ با برداشتن سه‌میه‌بندی در کشور و با رویکرد رفع موانع توسعه کمی صنعت طیور با تغییر نرخ ارز دولتی به رقابتی در شورای اقتصاد به تصویب رسید (بستاکی و صادقی، ۱۳۸۱؛ گیلانپور و همکاران، ۱۳۹۱). در این راستا کمیته‌ای متشکل از بانک مرکزی، شرکت گسترش خدمات بازرگانی (وابسته به وزارت بازرگانی)، سازمان حمایت مصرف‌کنندگان و تولیدکنندگان، با مسئولیت جهادسازندگی مأمور تدوین آئین‌نامه‌ای در این زمینه شد (بستاکی و صادقی، ۱۳۸۱؛ نیکوکار، ۱۳۸۶). در مراحل بعدی آزادسازی ارز مورد نیاز صنعت از رقابتی به شناور و سپس به صادراتی تبدیل گردید (آئین‌نامه قیمت‌گذاری کالا و خدمات، ۱۳۷۳؛ بستاکی و صادقی، ۱۳۸۱). با توجه به اینکه آزادسازی نهاده‌ها به افزایش بی‌رویه هزینه تولید منجر می‌گردید، طی سال‌های برنامه‌ی اول توسعه، دولت به منظور حمایت از تولیدکنندگان صنعت مرغداری در بازار نهاده‌های دامی دخالت کرد و واردات و توزیع بخش مهمی از این نهاده‌ها را برعهده گرفت. در طول اجرای این برنامه در حالی که تولیدکنندگان نهاده‌ها را با قیمت یارانه‌ای دریافت می‌کردند ولی کالای خود را در بازار آزاد بفروش می‌رساندند که همین امر باعث افزایش درآمد آنان در این صنعت گردید و جذابیت ورود به صنعت مرغداری را برای سرمایه‌گذاران و تولیدکنندگان افزایش داد. از دیگر اقدامات حمایتی دولت در این بازه می‌توان به اعطای مشوق‌های صادراتی برای صادرات مرغ اشاره نمود که به جذابیت بیشتر فعالیت در این صنعت کمک نمود (نیکوکار، ۱۳۸۶).

از مهمترین دستاوردهای این سیاست می‌توان به افزایش حجم و ضریب سرمایه‌گذاری در صنعت مرغداری به نسبت سال‌های قبل از ۱۳۷۰، حذف سه‌میه و کالابری گوشت مرغ، تعیین قیمت گوشت مرغ بر اساس عرضه و تقاضای آن، توسعه صنعت با رعایت اصول فنی و بهداشتی نسبت به گذشته، و ارتقای سطح مدیریت، نیروی انسانی و کیفیت تولید و فراوری کالاها اشاره نمود. در کنار این مزایا می‌توان به چالش‌هایی نظیر افزایش قیمت نهاده‌ها، ادامه انحصار دولت در واردات نهاده‌ها و افزایش قیمت گوشت مرغ اشاره نمود. بر اساس مواردی که به آن اشاره گردید اقدامات دولت در این دوره با ریکرد حمایت از تولید و توسعه کمی تولید بوده است تا شاید از طریق افزایش عرضه، سطح قیمت‌ها را کاهش دهد اما بررسی روند تغییرات شاخص قیمت گوشت مرغ در بازه زمانی ۱۳۷۰ تا ۱۳۷۷ حاکی از ۹ برابر شدن میزان این شاخص در سال ۱۳۷۷ نسبت به سال ۱۳۷۰ و رشدی حدود ۴۰۰ درصد در شاخص قیمت کالای مذکور می‌باشد. در واقع سیاست‌های آزادسازی در قسمت بازار کالا و علی‌رغم ایجاد ظرفیت‌های تولیدی بیشتر، حداقل در کنترل قیمت گوشت مرغ از اثربخشی و موفقیت لازم برخوردار نبوده است. شاید به همین دلیل هم در بازه زمانی مذکور از سوی هیأت وزیران و متولیان امر تصمیماتی اتخاذ گردیده است که با رویکرد کلی آزادسازی دولت در بازار و صنعت مرغداری در تضاد می‌باشد. از مهمترین این مصوبه‌های مربوط به این بازه زمانی می‌توان موارد زیر اشاره نمود:

- تصمیم نمایندگان ویژه رییس جمهور در ستاد پشتیبانی برنامه تنظیم بازار در تاریخ ۱۳۷۶/۶/۳۰ در خصوص نحوه تنظیم بازار و ذخیره گوشت مرغ موارد زیر را ابلاغ نمودند:

- ۱- وزارت بازرگانی از محل ارز شناور سه‌میه وزارت جهاد سازندگی نسبت به واردات پنج هزار تن گوشت مرغ اقدام کند و توزیع آن با هماهنگی وزارتین بازرگانی و جهاد سازندگی خواهد بود.
- ۲- وزارت جهاد سازندگی ظرف مدت یک ماه طرح جامع تولید، توزیع و تنظیم بازار گوشت (قرمز و سفید) و مشکلات صنعت طیور را تهیه و جهت طرح در ستاد به دبیرخانه ارسال

گروه تحقیق و پژوهش اتحادیه نهاده‌های دامی

ویرایش نهایی	تاریخ: مرداد ۱۴۰۰	صفحه: ۵
--------------	-------------------	---------

نماید. ۳- کمیسیون سه نفره نمایندگان وزارتخانه های بازرگانی، جهاد سازندگی و سازمان حمایت مصرف کنندگان و تولیدکنندگان، گزارش اقدامات انجام شده در مورد تولید، توزیع و قیمت مرغ را به صورت ماهانه جهت طرح در ستاد به دبیرخانه ارسال نمایند.

۳-۱-۱ آزادسازی کامل بازار کالاهای و نهاده‌ها از سال ۱۳۷۷ تا سال ۱۳۸۱

در سال ۱۳۷۷ به دلیل محدودیت‌های ارزی در کشور، کاهش تدریجی یارانه‌های واردات و حمایت از تولید داخلی نهاده‌ها مورد توجه قرار گرفت. در این سال، دولت تأمین نهاده‌های صنعت طیور را به بخش‌های تعاونی و خصوصی واگذار کرد. با ارائه طرحی با عنوان ساماندهی صنعت طیور و با هدف شفاف‌سازی وضعیت تولید، ظرفیت‌ها و هزینه‌های تولید و واقعی شدن قیمت‌ها، سیاست آزادسازی صنعت وارد مرحله تازه‌ای گردید. بر اساس این طرح مقرر گردید نرخ ارز تخصیصی به واردات نهاده‌های صنعت طیور به واریزنامه‌ای تبدیل و حدود ۷۰ درصد واردات نهاده‌ها به بخش خصوصی واگذار شود و برنامه آزادسازی که چندسال متوقف شده بود، دوباره ادامه پیدا کند. این طرح از تاریخ ۱۳۷۷/۸/۲۵ به اجراء درآمد. اجرای طرح مذکور زمینه حضور بخش خصوصی در بازار نهاده‌های صنعت مرغدار را فراهم نمود. بطوریکه سهم بخش خصوصی از واردات نهاده‌های ذرت، کنجاله سویا و پودر ماهی به ترتیب به ۹۰ تا ۹۷ درصد از کل واردات این نهاده‌ها رسید. (نیکوکار، ۱۳۸۶).

شایان ذکر است هرچند با اجرای طرح آزادسازی صنعت طیور کشور بسیاری از موانع و محدودیت‌ها برطرف شد اما سطح میانگین قیمت مواد اولیه دان بر اثر افزایش قیمت تمام شده آن به تدریج افزایش پیدا کرد که این روند تا پایان همان سال و اوایل سال بعد ادامه یافت. این مسئله به افزایش قیمت تمام شده هر کیلوگرم گوشت مرغ و تخم مرغ منجر شد. در این زمان، عدم تناسب بین قیمت تمام شده و قیمت عرضه کالا در بازار موجب شد مرغداران، زیان زیادی را متحمل شوند (شرکت سهامی پشتیبانی امور دام کشور، آمار سال‌های مختلف). با تثبیت نسبی نرخ ارز و حضور بخش خصوصی در بازار نهاده‌ها، انتظار می‌رفت که نوسان قیمت نهاده‌ها و کالای نهایی در این صنعت کاهش یابد اما قیمت‌ها نه تنها رشد چشمگیری داشتند بلکه نوسان قیمت‌ها نیز در این بازه ادامه یافت. بررسی شاخص قیمت گوشت مرغ در فاصله زمانی ۱۳۷۷ تا ۱۳۸۱ حاکی از دو برابر شدن شاخص قیمت در سال ۱۳۸۱ بوده که رشدی حدود ۹۰ درصد را به همراه داشته است.

از طرف دیگر با آزادسازی بازار نهاده‌های پرورش طیور، دولت سیاست‌های حمایتی خود از این صنعت را در قالب‌های دیگری، مانند بیمه محصولات صنعت مرغداری به اجراء گذاشت.

بر اساس مصوبه‌های نظام تعیین قیمت کالا و خدمات در سال‌های ۱۳۷۸ و ۱۳۸۰ گوشت مرغ وارداتی با عنوان گوشت تنظیم بازار که مشمول دریافت ارز واریزنامه‌ای بود، مجدداً در لیست کالاهای مشمول قیمت‌گذاری قرار گرفت. ریشه این مداخله در محدود بودن ظرفیت عرضه جهت تأمین تقاضای داخلی بوده است. با این وجود و با توجه به روند افزایش شاخص قیمت گوشت می‌توان چنین استنباط نمود که طرح‌های تنظیم بازار و واردات گوشت مرغ هم توفیق چندانی در کنترل سطح قیمت و کنترل نوسانات قیمت نداشته‌اند. در واقع هرچند در این سال‌ها تولید و مصرف گوشت مرغ افزایش یافته ولی نوسانات بازار مشخصه اصلی این دوره است. این نوسانات نه تنها در سال‌های مختلف اثر نامطلوبی بر بازار مرغ گذاشته، بلکه در ماه‌های مختلف سال نیز بازار گوشت را با تلاطم فراوان مواجه نموده است. همین امر موضوع برنامه‌ریزی در بازار و صنعت طیور را مشکل کرده است.

۴-۱-۱ تنظیم بازار کالاهای از سال ۱۳۸۱ تا کنون

دوره چهارم سیاست‌های دولت در بازار گوشت مرغ، سیاست‌های کمیسیون تنظیم بازار بوده است. در این دوره مهمترین سیاست دولت طرح ذخیره‌سازی چرخشی گوشت مرغ و استفاده از قیمت کف و سقف در هنگام نوسانات عرضه و تقاضا می‌باشد. این سیاست هر چند در بعضی مواقع توانسته نوسانات بازار را کاهش دهد ولی با چالش‌هایی نیز روبرو بوده است. از جمله جانشین نبودن کامل گوشت مرغ تازه و گوشت منجمد، وجود بار مالی برای دولت و عدم دخالت به موقع دستگاه مباشر در بازار را می‌توان نام برد (گیلانپور و همکاران، ۱۳۸۱). مهمترین مصوباتی که از سال ۱۳۸۱ تا کنون در خصوص بازار گوشت مرغ اتخاذ شده است به شرح زیر می‌باشد.

گروه تحقیق و پژوهش اتحادیه نهاده‌های دامی

ویرایش نهایی	تاریخ: مرداد ۱۴۰۰	صفحه: ۶
--------------	-------------------	---------

- در تاریخ ۱۳۸۳/۵/۲۶ وزیر عضو کمیسیون ماده (۱) آیین نامه اجرایی قانون مقررات صادرات و واردات با رعایت تصویب نامه شماره ۲۵۳۳۸/۲۵۴۷۹۴ مورخ ۱۳۸۰،۵،۲۹، کاهش سود بازرگانی گوشت مرغ مشمول ردیف ۰۲۰۷ تعرفه از چهل و شش درصد (۴۶٪) به بیست و یک درصد (۲۱٪) را تصویب نمودند.

مهمترین بندهای مرتبط با مداخله قیمت گذاری دولت در بازار گوشت مرغ بر اساس تصمیم نمایندگان ویژه رییس جمهور در خصوص تنظیم برنامه توزیع گوشت مرغ توسط وزارت جهاد کشاورزی که در تاریخ ۱۳۸۷/۶/۱۱ برای اجراء ابلاغ گردید عبارتند از: ۱- وزارت جهاد کشاورزی مکلف است برنامه توزیع گوشت مرغ را طوری تنظیم نماید که شرکت مباشر (شرکت پشتیبانی امور دام کشور) روزانه حداقل هزار و پانصد (۱۵۰۰) تن گوشت مرغ گرم و منجمد را در سراسر کشور با قیمت های یکسان به شرح ذیل عرضه نماید:

قیمت تحویلی درب مغازه برای توزیع کنندگان گوشت مرغ گرم به ازای هر کیلوگرم بیست و چهار هزار (۲۴،۰۰۰) ریال و قیمت مصرف کننده بیست و پنج هزار و پانصد (۲۵،۵۰۰) ریال و گوشت مرغ منجمد به ازای هر کیلوگرم بیست و یک هزار و یکصد (۲۱،۱۰۰) ریال و قیمت مصرف کننده بیست و سه هزار (۲۳،۰۰۰) ریال.

۲- شرکت بازرگانی دولتی ایران موظف است گوشت مرغ منجمد ذخیره سازی شده را به قیمت های زیر عرضه نماید: قیمت تحویلی بیست هزار و پانصد (۲۰،۵۰۰) ریال و قیمت عمده فروشی بیست و یک هزار و یکصد (۲۱،۱۰۰) ریال و قیمت مصرف کننده بیست و سه هزار (۲۳،۰۰۰) ریال.

۳- مابه التفاوت قیمت فروش شرکت بازرگانی دولتی ایران تا قیمت تمام شده و هزینه حمل تا استان ها که توسط سازمان حمایت مصرف کنندگان و تولید کنندگان تعیین می شود، از محل یارانه تنظیم بازار داخلی وزارت بازرگانی تأمین خواهد شد.

۴- آمار توزیع روزانه واحدهای توزیع کننده باید برای نظارت و کنترل در اختیار سازمان حمایت مصرف کنندگان و تولید کنندگان قرار گیرد. سازمان مذکور موظف است فرآیند توزیع و نحوه آن را کنترل نماید.

دامنه وسیع جامعه هدف، قیمت ثابت برای مناطق و استان های با شرایط مطلوب و استان های محروم و ایجاد بار مالی بالا برای دولت که خود زمینه ساز کسری بودجه و به تبع آن تورم در دوره های بعدی خواهد بود از مهمترین ایرادات مربوط به این مصوبه می باشد. ضمن آنکه هیچ گونه ملاکی برای توزیع در انتخاب حجم توزیع و تخصیص برای استان ها تعریف نشده است. بررسی شاخص قیمت گوشت مرغ حاکی از افزایش ۲۴ درصدی در سال ۱۳۸۷ نسبت به سال قبل آن می باشد که گویای آن است که مصوبه مذکور نتوانسته است در جلوگیری از افزایش قیمت نقش مؤثری را ایفا نماید.

هیئت وزیران در جلسه مورخ ۱۳۸۸/۲/۱۶ نسبت به لغو عوارض صادراتی گوشت مرغ اقدام نمود. در این راستا وزارت جهاد کشاورزی مکلف گردید با هماهنگی اتحادیه تولید کنندگان گوشت مرغ و تشکل صادراتی مربوط، میزان و زمان صادرات را بر حسب شرایط تولید و تنظیم بازار داخلی به گمرک های کشور ابلاغ نماید.

نکته شایان ذکر دیگر در خصوص مداخلات دولت در بازار گوشت مرغ آن است که از سال ۱۳۸۹ تا ۱۳۹۲ طبق قانون قانون افزایش بهره وری بخش کشاورزی و منابع طبیعی همه اختیارات تولید و توزیع به جهاد کشاورزی واگذار گردید ولی بر اساس یک توافق داخلی تصمیمات مهم نظیر قیمت توسط کمیسیون تنظیم بازار و با محوریت وزارت صنعت، معدن و تجارت انجام می گردید (بررسی های میدانی از کارشناسان سازمان حمایت).

اما از سال ۱۳۹۲ به بعد، بر اساس تصمیم وزیر وقت صنعت، معدن و تجارت و با استناد به قانون انتزاع ابعاد مختلف بازار مرغ به جهاد کشاورزی واگذار گردید.

در سال ۱۳۹۴ بر اساس مصوبه ۴۸۰۲۱ ستاد هدفمندی یارانه ها گوشت مرغ با هم جزو کالاهای مشمول اولویت اول قیمت گذاری قرار گرفت و این روند تا کنون بر اساس ابلاغیه ۱۵۱۷۸۰ شهریورماه ۱۳۹۷ رئیس ستاد تنظیم بازار ادامه یافته است.

گروه تحقیق و پژوهش اتحادیه نهاده های دامی

ویرایش نهایی	تاریخ: مرداد ۱۴۰۰	صفحه: ۷
--------------	-------------------	---------

بر اساس بررسی مصوبات و مقرراتی که در بالا به آن اشاره گردید می‌توان نوع مداخلات دولت در بازار گوشت مرغ را در دو گروه حمایت از تولیدکننده و حمایت از مصرف‌کننده نیز طبقه‌بندی نمود که حمایت از تولیدکننده در قالب یارانه نهاده‌ها و تعیین قیمت کف و حمایت از مصرف‌کننده نیز در قالب تعیین قیمت سقف و آزادسازی مرغ‌های ذخیره شده توسط شرکت پشتیبانی امور دام در زمان افزایش قیمت می‌باشد. در ادامه به ارزیابی آثار هر دو حمایت بر اساس مستندات و اخذ نظرات از ذی‌نفعان اشاره گردیده است. با توجه به نوع حمایت در صنعت مرغداری از طریق ارزان‌فروشی نهاده‌ها، اختصاص ارز رسمی برای واردات و در نهایت تعیین قیمت کف از بازه زمانی ۱۳۸۳ باعث گردید که ورود به صنعت مرغداری و افزایش تولید در این صنعت توجیه داشته باشد. واقعیت امر آن است که با ورود سازمان پشتیبانی (خرید تضمینی مازاد بر نیاز بازار) باعث بسط و گسترش بنگاه‌های تولید و در نتیجه افزایش میزان تولید گردیده است. این حمایت‌ها به نحوی باعث افزایش تولید شدند که در سال ۱۳۹۳ مازاد عرضه مرغ و عدم وجود ظرفیت‌های متناسب برای جذب باعث گردید که قیمت بازار به قدری پایین بیاید که جوابگوی هزینه‌های مرغداران نباشد و بسیاری از مرغداران در این سال با وجود ورود دولت برای خرید مرغ جذب نشده در بازار و با توجه به قیمت‌های تضمینی دچار ورشکستگی شوند^۱. از طرف دیگر بخشی از خرید مرغ مازاد توسط دولت که معمولاً در زمان افزایش قیمت وارد بازار می‌گردد، به دلیل اینکه مدت بهینه نگهداری این محصولات نیز پایین می‌باشد به مرور زمان دچار افت کیفیت شده و ارزش غذایی خود را از دست می‌دهند. از این رو مرغ‌های ذخیره‌سازی شده توسط شرکت پشتیبانی و تعاون روستایی که در مواقع افزایش قیمت در بازار عرضه می‌گردند، به دلیل کاهش کیفیت در طول زمان تنها به لحاظ قیمت ظاهری نسبت به قیمت بازار مناسب می‌باشند ولی در عمل ارزش پرداختی توسط مصرف‌کننده به مراتب از کیفیت دریافتی بالاتر بوده و از این رو در عمل باعث تضییع حقوق مصرف‌کنندگان می‌گردد.

۲-۱ نحوه عملکرد و اجرایی شدن برنامه‌های تنظیم بازار

با توجه به اینکه از سال ۱۳۸۱ برنامه‌های تنظیم بازار محور و هسته اصلی مداخله دولت در بازار گوشت مرغ بوده است در این بخش به تشریح چگونگی و نحوه انجام مداخلات پرداخته می‌شود. از سال ۱۳۸۱ و بر اساس مصوبات تنظیم بازار، حمایت‌های قیمتی با دو شیوه تعیین قیمت کف به منظور حمایت از تولیدکننده و قیمت سقف به منظور حمایت از مصرف‌کننده بوده است. روش قیمت‌گذاری بر اساس دستورالعمل کالاهای تولید داخل و یا وارداتی (بر اساس منشأ تأمین تولید داخل یا واردات) و از روش مجموع هزینه‌ها بوده است.

بررسی مستندات قانونی در این خصوص حاکی از آن است که تعیین قیمت کف و سقف از ماه‌های میانی سال ۱۳۸۱ تا سال ۱۳۸۶ بصورت رسمی مینا و شیوه مداخله دولت در بازار گوشت مرغ بوده است. در همین راستا بررسی‌های میدانی و اخذ نظر از فعالین و متولیان امر گویای آن است که شیوه کنترل قیمت در بازار مرغ تا سال ۱۳۹۳ نیز همین روش اما بصورت غیر رسمی مورد استفاده قرار گرفته است. روال کار نیز بدین صورت بوده است که یک قیمت کف در حد آستانه^۲ زیان مرغدار که شامل قیمت تمام شده کالا و حاشیه سود مناسب برای مرغدار است، تعیین می‌شود. چنانچه قیمت بازار از قیمت کف پایین‌تر بیاید (مازاد عرضه و یا کمبود تقاضا)، شرکت پشتیبانی امور دام به جهت حمایت و جلوگیری از ضرر و زیان از تولیدکننده وارد عمل شده و اقدام به خرید مازاد مرغ می‌نماید. تعیین قیمت سقف نیز به عنوان حداکثر قیمتی که مصرف‌کننده توان پرداخت آن را داشته باشد، تعیین می‌گردیده است. در شرایطی که قیمت بازار از قیمت سقف فراتر رود شرکت پشتیبانی به منظور حمایت از مصرف‌کننده و جلوگیری از افزایش بی‌رویه قیمت، مرغ‌های ذخیره‌سازی شده از زمان مازاد را به منظور شکستن قیمت وارد بازار می‌نماید. قیمتی که شرکت پشتیبانی اقدام به عرضه مرغ‌های منجمد می‌نماید، بطور معمول باید پایین‌تر از قیمت سقف باشد. در چنین شرایطی چنانچه قیمت خرید قبلی و هزینه‌های مترتب بر آن از قبیل حمل از کشتارگاه تا سردخانه، هزینه نیروی کار و هزینه‌های نگهداری و بعد از آن نیز

^۱ در واقع شرایطی نظیر محدود بودن ظرفیت جذب مازاد توسط شرکت پشتیبانی امور دام، عدم تناسب کیفیت بخش عمده‌ای از مازاد تولید و عرضه مرغ که مانع از صادرات و انتقال مرغ به بازارهای خارجی می‌گردد و تمام کاستی‌های احتمالی در زنجیره ارزش این کالا باعث گردید که بخش عمده‌ای از سرمایه‌های بکار رفته در این صنعت قابلیت خود را از دست بدهند

گروه تحقیق و پژوهش اتحادیه نهاده‌های دامی

ویرایش نهایی	تاریخ: مرداد ۱۴۰۰	صفحه: ۸
--------------	-------------------	---------

هزینه‌های مربوط به توزیع بیشتر از قیمت تعیین شده برای بازار باشد دولت متعهد می‌شود که این مابه‌التفاوت را به شرکت پشتیبانی امور دام پرداخت نماید. ستاد تنظیم بازار قیمت خرید و فروش را برای دستگاه مباشر نیز تعیین می‌کند. بدین صورت که قیمت خرید برابر با همان قیمت کف بوده و قیمت فروش نیز ۱۰ درصد پایین‌تر از قیمت سقف تعیین می‌گردد تا بتواند بر روی قیمت بازار اثر بگذارد.

۳. بررسی کانال‌های اثر افزایش نرخ ارز بر قیمت گوشت مرغ در ایران

بررسی‌های اولیه از منشاء تأمین گوشت مرغ برای ذی‌نفعان و گروه‌های مختلف حکایت از وابستگی شدید ایران به واردات خوراک طیور را نشان می‌دهد. از این‌رو اتخاذ سیاست‌های تنظیم بازار گوشت مرغ با رویکرد تغییر نرخ ارز ترجیحی در کشور مستلزم شناخت دقیق از مختصات و ویژگی‌های بازار این محصول است. با توجه به هدف این گزارش، بررسی اثر تغییر نرخ ارز از حالت ترجیحی به سناریوهای منتخب بر مصرف خانوارهای شهری و روستایی مورد بررسی قرار خواهند گرفت.

در حال حاضر دولت با پرداخت نرخ ارز ترجیحی با قیمت ۴۲۰۰۰ ریال برای واردات خوراک مرغدارها از تأمین گوشت مرغ مورد نیاز کشور برای ذی‌نفعان و گروه‌های مختلف مصرف‌کننده (خانوارها، صنف و صنعت) حمایت می‌نماید.

با توجه به منشأ وارداتی ذرت و کنجاله سویا و سهم بالای این نهاده‌ها در هزینه تولید گوشت مرغ بدیهی است، هرگونه تغییر در نرخ ارز از ۴۲۰۰۰ ریال به نرخ نیمایی یا تغییر بر اساس هر سناریوی دیگری، به راحتی اثر خود را بر قیمت گوشت مرغ قابل استفاده گروه‌های مختلف نشان خواهد داد.

بنابراین اتخاذ تصمیم در خصوص تغییر نرخ ارز با فرض ثابت بودن سایر شرایط (قیمت جهانی نهاده‌ها، دستمزد و سایر هزینه‌های مترتب با تولید گوشت مرغ) نیازمند شناخت دقیق از بازیگران و نحوه واکنش آنها به این تغییرات خواهد بود.

با توجه به اینکه قیمت مهم‌ترین فاکتور و مبنای تصمیم‌گیری برای خریدار هر کالایی از جمله گوشت مرغ می‌باشد و تغییرات قیمت خود را در سبد هزینه خانوار نشان می‌دهد، از این‌رو برای بررسی واکنش مصرف‌کنندگان (خانوارها) به تغییر نرخ ارز وارداتی نهاده‌ها، در این گزارش از اطلاعات مربوط به هزینه درآمد خانوارها که هر ساله توسط مرکز آمار منتشر می‌گردد، استفاده گردیده است. در واقع اثرات تغییر نرخ ارز با تاثیر بر قیمت گوشت مرغ، زمینه تغییر و یا واکنش میزان هزینه خانوارها برای سطوح مختلف مصرف را به همراه خواهد داشت.

آنچه بدیهی است واکنش مصرف‌کنندگان (خانوارها) به تغییر قیمت گوشت مرغ، به شدت تحت تاثیر ضریب اهمیت این کالا در سبد مصرفی خانوار می‌باشد. به عبارت دیگر هرچه ضریب اهمیت کالا در سبد مصرفی خانوار بیشتر باشد، قدرت مانور خانوار در برابر تغییر قیمت کمتر بوده و یا کالا جزو کالاهای اساسی محسوب می‌گردد.

ضریب اهمیت گوشت مرغ در سبد غذایی خانوارهای شهری و روستایی بر اساس اطلاعات هزینه-درآمد خانوارها طی سال‌های ۱۳۸۳ تا ۱۳۹۸ حدود ۶/۵ تا ۷ درصد برآورد می‌گردد. به عبارت دیگر نزدیک به ۷ درصد از مخارج خوراکی خانوارهای کشور صرف خرید گوشت مرغ می‌گردد. از طرف دیگر بررسی متوسط سهم مخارج گوشت مرغ در گروه‌های درآمدی مختلف طی همان دوره مطالعه حکایت از آن دارد که با افزایش درآمد سهم مخارج از حدود ۷ درصد در دهک اول به ۶ درصد در دهک دهم کاهش می‌یابد. این ارقام دلالت بر آن دارند که اهمیت گوشت مرغ در سبد خوراکی خانوارهای کم‌درآمد و پردرآمد تقریباً به یک اندازه است. از این‌رو می‌توان گفت گوشت مرغ در سبد مصرفی خانوارهای ایرانی اگرچه جزء کالاهای اساسی و ضروری محسوب می‌گردد، اما تغییرات شدید قیمت بیشتر به زیان خانوارهای کم‌درآمد خواهد بود و افزایش قیمت آن باعث خواهد شد که این خانوارها برای حفظ سطح مصرف مورد نیاز خود و یا عدم کاهش مصرف این محصول از سبد غذایی خود، مصرف کالاهای دیگر که ماهیت ضروری ندارند را کاهش داده و یا حذف نمایند.

از طرف دیگر محدودیت‌های ارزی کشور از یک سو و رشد تقاضا به دلیل افزایش جمعیت و رشد سایر انواع تقاضا (صنف و صنعت) برای گوشت مرغ از سوی دیگر، چشم‌انداز تأمین ارز ترجیحی برای نهاده‌های تولید گوشت مرغ را با چالش همراه ساخته است.

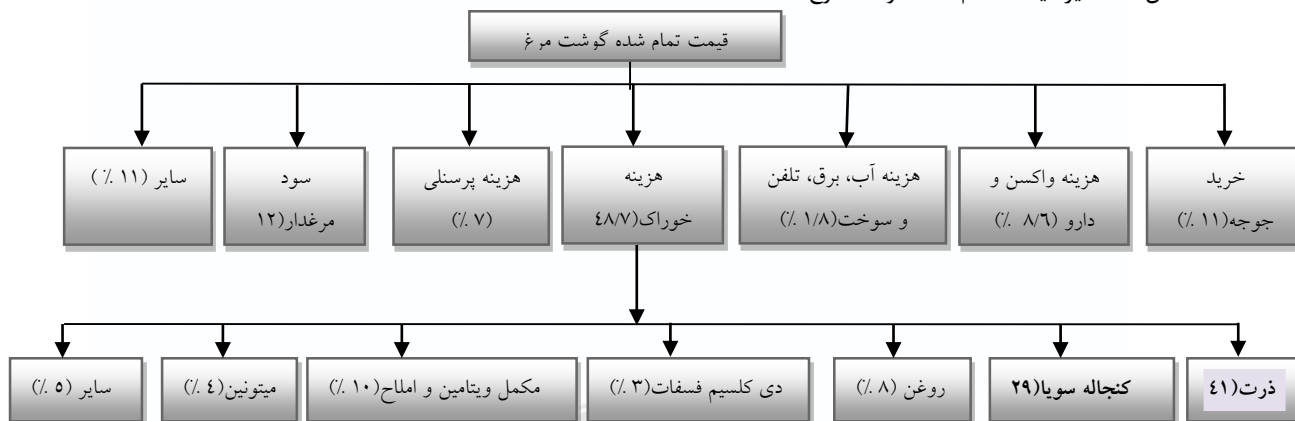
گروه تحقیق و پژوهش اتحادیه نهاده‌های دامی

صفحه: ۹	تاریخ: مرداد ۱۴۰۰	ویرایش نهایی
---------	-------------------	--------------

چنانچه موضوع حذف و یا کاهش حمایت از تخصیص نرخ ارز ترجیحی پیش روی برنامه ریزان و متولیان امر باشد، افزایش هزینه گوشت مرغ و افزایش قیمت مصرف کننده امری اجتناب ناپذیر خواهد بود.^۲

برای درک بهتر از اثر تغییر نرخ ارز بر قیمت تمام شده گوشت مرغ شکل (۱) آنالیز و سهم هریک از عوامل مؤثر بر قیمت تمام شده گوشت مرغ را به تصویر کشیده است.

شکل (۱) آنالیز قیمت تمام شده گوشت مرغ

ماخذ: یافته های تحقیق

همان طور که در شکل (۱) ملاحظه می شود ۴۸/۷ درصد قیمت تمام شده گوشت مرغ مربوط به هزینه خوراک شامل ذرت، کنجاله سویا و سایر اقلام خوراکی می باشد، که بخش عمده ای از آن به صورت واردات با نرخ ارز ترجیحی ۴۲۰۰۰ ریال تامین می شود. بنابراین نوسان نرخ ارز بر هزینه تولید و در نهایت قیمت تمام شده محصول، غیرقابل اجتناب خواهد بود.

بنابراین مهمترین کانال تاثیرگذاری تغییر نرخ ارز بر هزینه تولید گوشت مرغ ارزیابی واردات نهاده های ذرت و کنجاله سویا است

۴. بررسی مصرف گوشت مرغ ایران

در سال ۱۳۹۹ مصرف گوشت مرغ کشور حدود ۲ میلیون تن برآورد شده است که شامل ۳ بخش مصرف خانوار، مصارف صنفی و مصارف صنعتی است. در این میان بخش خانوار بالاترین سهم از تقاضای گوشت مرغ کشور را به خود اختصاص می دهد. اما آنچه که در بررسی مصرف خانوار اهمیت دارد توجه به مصرف گروه های مختلف درآمدی است. به منظور برآورد مصرف خانوار بهترین مطالعه طرح هزینه درآمد خانوار است زیرا پوشش سطح ملی دارد و تعداد نمونه این طرح براساس نظر کارشناسی مرکز آمار طی سال های مختلف تعیین می گردد که معمولاً نزدیک به ۴۰ هزار خانوار است. برای استفاده از نتایج این طرح، داده های تکمیل شده پرسشنامه تمام خانوارهای نمونه اخذ شده با استفاده از برنامه نویسی، ابتدا خانوارها در دهک درآمدی^۳ تقسیم گردیدند به صورتی که در هر دهک ده درصد خانوارها از کم درآمدترین تا پردرآمدترین ها قرار می گیرند. دهک اول درآمدی، خانوارهایی هستند که مخارج آنها در مقایسه با سایر دهک ها کمتر باشد و با انتقال به دهک های بالاتر مخارج افزایش می یابد. پس از دهک بندی خانوارها مقادیر مصارف و مخارج هر خانوار سرانه شده است تا امکان محاسبه شاخص های مختلف الگوی مصرف خانوارها وجود

^۲ در این گزارش تنها به سناریوی افزایش نرخ ارز توجه شده و افزایش سایر عوامل نظیر قیمت جهانی نهاده ها و گوشت مرغ و همچنین قیمت مواد بسته بندی و دستمزد مورد تأکید نبوده است.

^۳ در این طرح مصارف و مخارج اقلام خوراکی دهکهای هزینه ای بجای دهکهای درآمدی به کار گرفته شده اند.

گروه تحقیق و پژوهش اتحادیه نهاده های دامی

ویرایش نهایی	تاریخ: مرداد ۱۴۰۰	صفحه: ۱۰
--------------	-------------------	----------

داشته باشد. برای مثال برآورد ماتریس سبد مصرفی خانوارها شامل مصرف واقعی خانوارها از انواع کالاها مانند نان، برنج، ماکارونی، انواع گوشت، گوشت مرغ، لبنیات، سبزیجات و میوه‌جات در یک ماتریس که ستون‌های آن مقدار مصرف یا مخارج متوسط به همراه ده دهک درآمدی است و سطرهای آن اقلام مختلف خوراکی و حتی غیرخوراکی است، برآورد شده است. این برآورد هم برای جامعه شهری و هم روستایی در سال‌های مختلف انجام شده است. در جدول (۱) روند مقدار مصرف سرانه گوشت مرغ خانوارها به تفکیک متوسط و دهک‌های درآمدی مختلف طی سال‌های ۱۳۹۴ تا ۱۳۹۸ به همراه پیش‌بینی مصرف برای ۱۳۹۹ نشان داده شده است. موضوع میزان استاندارد مصرف، با توجه به نقش‌های مثبتی که برای مصرف گوشت مرغ (با توجه به کیفیت گوشت مرغ و شرایط مصرف‌کننده گوشت مرغ) به آن اشاره گردید، از دیگر معیارهایی است که برنامه‌ریز با اطلاع از میزان تاثیر تغییر قیمت بر میزان مصرف گوشت مرغ باید مورد توجه قرار دهد. انستیتو تحقیقات تغذیه‌ای و صنایع غذایی کشور بر اساس هرم سنی و جنسی جمعیت کشور مقدار متوسط مصرف استاندارد گوشت سفید را ۱۸ کیلوگرم برای هر نفر تعیین نموده است^۴. از این روی می‌توان مشخص نمود که خانوارهای ایرانی بر حسب دهکی که در آن قرار دارند نسبت به مصرف استاندارد در چه وضعیتی قرار دارند و تغییر نرخ ارز بر شرایط مصرف آنها چه تاثیری خواهد گذاشت. این مقایسه می‌تواند به عنوان ابزاری برای ارزیابی سیاست‌های تنظیم بازار قبلی و همچنین سیاست‌های حوزه سلامت و رفاه اجتماعی مورد استفاده قرار گیرد. البته با بررسی اثر تغییر نرخ ارز بر میزان مصرف و شکاف ایجاد شده بین سطح مورد نیاز و استاندارد مصرف و سطح تغییر یافته مصرف نیز، سناریوهای تغییر نرخ ارز را نیز مورد ارزیابی قرار داد. بدیهی است چنانچه سیاست جدید، بدون هیچ جایگزینی، مصرف را از سطح استاندارد پایین‌تر آورد قابل قبول نیست و چنانچه شکاف بین مصرف استاندارد و مصرف جاری را کاهش دهد، می‌تواند به عنوان سیاست قابل قبولی برای اجرا مد نظر قرار گیرد.

همان‌طور که در جدول (۱) ملاحظه می‌شود روند مصرف گوشت مرغ خانوارهای شهری تقریباً نزولی بوده است اما مصرف خانوارهای روستایی افزایش داشته است البته مقدار افزایش قابل ملاحظه نیست از سوی دیگر مصرف گوشت مرغ بدون در نظر گرفتن مصرف ماهی در جوامع شهری و روستایی نزدیک استاندارد است. اما باید توجه نمود که ۴۰ درصد پایین درآمدی جامعه در تامین مصرف استاندارد گوشت سفید با مشکل روبرو هستند. از سوی دیگر در سال‌های اخیر خصوصاً بعد از سال ۱۳۹۷ که مقارن با خروج یکجانبه آمریکا از برجام و گسترش تحریم‌ها و محدودیت ارزی برای ورود نهاده‌های تولید بوده است، مصرف گوشت مرغ از مقدار استاندارد پایین‌تر آمده است.

همچنین از اطلاعات جدول (۱) می‌توان استنباط نمود که رابطه مستقیمی بین افزایش سطح مصرف گوشت مرغ در خانوارهای شهری و روستایی با افزایش سطح درآمدی وجود دارد. این امر دلالت بر آن دارد که علی‌رغم حمایت‌های انجام شده طی سال‌های مورد بررسی از بازار گوشت مرغ، اما میزان یا نحوه اعمال این سیاست‌ها برای دسترسی به میزان مصرف استاندارد گوشت مرغ در گروه‌های پایین درآمدی وجود نداشته است. هر چند افزایش قیمت بیشتر وضعیت موجود را بدتر هم خواهد نمود.

^۴ - موسسه مطالعات و پژوهش‌های بازرگانی، (۱۳۸۳) مطالعه جامع عملکرد تغذیه‌ای و امنیت غذایی خانوارهای ایرانی

گروه تحقیق و پژوهش اتحادیه نهاده‌های دامی

صفحه: ۱۱	تاریخ: مرداد ۱۴۰۰	ویرایش نهایی
----------	-------------------	--------------

جدول (۱). مصرف سرانه گوشت مرغ در جوامع شهری و روستایی به تفکیک گروه‌های درآمدی نفر-کیلوگرم مآخذ: یافته‌های پژوهش

منطقه	سال	متوسط	۱	۲	۳	۴	۵	۶	۷	۸	۹	۱۰
شهری	۱۳۹۴	۱۸/۵	۸/۸	۱۱/۸	۱۳/۳	۱۴/۸	۱۶/۸	۱۸/۳	۲۰/۱	۲۲/۱	۲۶/۰	۳۲/۸
	۱۳۹۵	۱۸/۲	۸/۵	۱۲/۰	۱۴/۰	۱۵/۶	۱۷/۱	۱۸/۳	۲۰/۲	۲۱/۴	۲۴/۵	۳۰/۰
	۱۳۹۶	۱۸/۴	۹/۶	۱۲/۵	۱۴/۰	۱۵/۳	۱۷/۰	۱۸/۴	۲۰/۰	۲۱/۳	۲۴/۱	۳۱/۲
	۱۳۹۷	۱۷/۸	۸/۸	۱۱/۸	۱۳/۶	۱۴/۹	۱۶/۱	۱۶/۸	۱۸/۸	۲۱/۶	۲۴/۰	۳۱/۷
	۱۳۹۸	۱۷/۸	۹/۳	۱۲/۰	۱۳/۵	۱۵/۲	۱۶/۷	۱۸/۳	۱۸/۹	۲۱/۶	۲۳/۶	۲۸/۹
پیش‌بینی	۱۳۹۹	۱۷/۶	۹/۳	۱۲/۰	۱۳/۶	۱۵/۱	۱۶/۳	۱۷/۵	۱۸/۳	۲۱/۴	۲۳/۰	۲۹/۳
	۱۳۹۴	۱۶/۲	۷/۲	۱۰/۳	۱۱/۸	۱۳/۳	۱۴/۶	۱۵/۸	۱۷/۲	۱۹/۶	۲۱/۲	۳۲/۲
روستایی	۱۳۹۵	۱۶/۲	۷/۶	۱۰/۰	۱۱/۵	۱۳/۳	۱۴/۲	۱۶/۲	۱۷/۷	۱۸/۸	۲۱/۸	۳۰/۹
	۱۳۹۶	۱۷/۴	۹/۴	۱۰/۹	۱۲/۴	۱۴/۲	۱۵/۰	۱۶/۰	۱۷/۲	۱۹/۶	۲۲/۶	۳۶/۴
	۱۳۹۷	۱۶/۴	۸/۷	۱۰/۷	۱۱/۷	۱۳/۳	۱۴/۷	۱۵/۶	۱۶/۷	۱۸/۸	۲۱/۵	۳۳/۵
	۱۳۹۸	۱۶/۵	۸/۱	۱۰/۹	۱۲/۱	۱۲/۹	۱۴/۳	۱۵/۶	۱۷/۵	۱۸/۹	۲۳/۰	۳۲/۰
پیش‌بینی	۱۳۹۹	۱۶/۶	۸/۷	۱۱/۲	۱۲/۱	۱۳/۰	۱۴/۲	۱۵/۵	۱۷/۰	۱۸/۷	۲۲/۸	۳۲/۵

۵. بررسی تاثیر افزایش نرخ ارز بر هزینه تمام شده تولید گوشت مرغ و مصرف خانوار

به منظور بررسی تغییرات نرخ ارز بر مصرف خانوارهای شهری و روستایی نیازمند کشش قیمتی گوشت مرغ مصرفی خانوارها هستیم. مطالعات مختلفی این کشش‌های قیمتی را برآورد نموده‌اند (عزیزی و ترکمانی (۱۳۸۰)، برای جامعه شهری منفی ۲/۶ و برای جامعه روستایی منفی ۱/۰۰۴؛ قهرمان‌زاده و همکاران (۱۳۹۱)، برای جامعه شهری منفی ۰/۸۲؛ قربانی و همکاران (۱۳۹۴)، برای جامعه روستایی منفی ۱/۰۲؛ گودرزی و همکاران (۱۳۹۶)، منفی ۲/۱۲ و گزارش مرکز پژوهش‌های مجلس (۱۳۹۸)، منفی ۰/۸۹). در این گزارش چون بنا بود اثر افزایش نرخ ارز بر مصرف خانوارهای شهری و روستایی به صورت جداگانه بررسی گردد همچنین از بروزترین اطلاعات استفاده شود کشش قیمتی تقاضای گوشت مرغ جامعه شهری از مطالعه قهرمان‌زاده و همکاران (۱۳۹۱) و برای جامعه روستایی از مطالعه قربانی و همکاران (۱۳۹۴) استفاده شده است. سایر مطالعات به کشش متوسط مصرفی بدون تفکیک شهری و روستایی اشاره شده است.

از نکات قابل توجه در خصوص کشش‌ها می‌توان با کشش‌تر بودن کالای مرغ در مناطق روستایی نسبت به مناطق شهری اشاره نمود (بر اساس مطالعه قهرمان‌زاده (۱۳۹۱) و قربانی (۱۳۹۴)). که این امر به لحاظ منطقی می‌تواند پذیرش باشد. زیرا در مناطق روستایی با توجه امکان تولید در محیط نظیر پرورش مرغ، در واقع با اندکی انحراف از الگوی اصلی مصرف، تنها الگوی تهیه آن تغییر می‌نماید. با این وجود اثر افزایش تغییر قیمت نهاده‌ها بر این الگوی تهیه نیز تاثیرگذار خواهد بود و تنها ضریب تاثیرگذاری آن بطور یقین نسبت به شرایط عمومی بازار کمتر خواهد بود.

در ادامه بر پایه اطلاعات فوق و مکانیزم تاثیر نرخ ارز بر قیمت تمام شده که در بخش اول ارائه گردید در قالب سه سناریو تاثیر تغییر نرخ ترجیحی ارز به نرخ نیمایی و آزاد بر مصرف گوشت مرغ در گروه‌های مختلف درآمدی برآورد خواهد شد. در سناریو اول پیش‌بینی شده نرخ ارز از قیمت ترجیحی (۴۲۰۰۰ ریال) به متوسط قیمت نیمایی در ۶ ماهه گذشته (۲۲۰۰۰۰ ریال) افزایش خواهد داشت (۴۲۴ درصد افزایش). در سناریو دوم پیش‌بینی شده نرخ ارز از قیمت ترجیحی به متوسط قیمت بازار در ۶ ماهه گذشته (۲۵۰۰۰۰ ریال) افزایش خواهد یافت (۴۹۵ درصد افزایش) و در سناریو سوم چنانچه نرخ ارز از قیمت ترجیحی به ۵۰ درصد قیمت نیمایی افزایش یابد یعنی از ۴۲۰۰۰ ریال به ۱۱۰۰۰۰ ریال افزایش یابد نزدیک به ۱۶۲ درصد افزایش تجربه خواهد نمود (جدول (۲))

گروه تحقیق و پژوهش اتحادیه نهاده‌های دامی

ویرایش نهایی	تاریخ: مرداد ۱۴۰۰	صفحه: ۱۲
--------------	-------------------	----------

جدول (۲) سناریوهای اثر افزایش نرخ ارز بر هزینه تولید گوشت مرغ

سناریوها	نرخ ترجیحی	نرخ جدید	درصد افزایش	درصد افزایش هزینه تولید مرغ	متوسط کاهش مصرف شهری	متوسط کاهش مصرف روستایی
تغییر نرخ ترجیحی به نرخ آزاد	۴۲۰۰۰	۲۵۰۰۰۰	۴۹۵	۱۷۴	۱۴۳	۱۷۷
تغییر نرخ ترجیحی به نیمایی	۴۲۰۰۰	۲۲۰۰۰۰	۴۲۴	۱۴۹	۱۲۲	۱۵۲
تغییر نرخ ترجیحی به ۵۰ درصد نیمایی	۴۲۰۰۰	۱۱۰۰۰۰	۱۶۲	۵۷	۴۷	۵۸

ماخذ: یافته‌های پژوهش

بر اساس سه سناریوی فوق‌الذکر و با توجه به کشش قیمتی تعیین شده در بالا در جدول (۲) میزان تغییرات مصرفی گوشت مرغ بر اساس سناریوهای مختلف آمده است، تا مشخص گردد تقاضای گوشت مرغ ناشی از افزایش نرخ ارز چند درصد کاهش خواهد یافت. البته باید توجه نمود در شرایط تغییرات بسیار شدید مانند آنچه در سناریوهای در نظر گرفته شده مشاهده می‌گردد، بخشی از افزایش قیمت کالا را تولید کنندگان با کاهش سود تعدیل خواهند نمود. بخشی دیگر را نیز خانوارها از طریق جایگزینی سبد مصرفی خود به صورت تعدیل خواهند نمود. در نتیجه اثرات بیان شده در بالا بدون توجه به این موارد و به صورت سقف کاهش تقاضا (با فرض ثابت بودن سایر شرایط) است و احتمالاً اثر افزایش نرخ ارز بر تقاضای گوشت مرغ خانوارها در عمل درصدهای کمتری است. به خصوص که در سناریوی اول و دوم که بسیار نزدیک به هم هستند چنانچه در عمل این اتفاق بدون بحث‌های حمایتی درآمدی بیافتد مفهومش این است که مصرف خانوارها باید به صفر برسد در عمل این نشدنی است لذا خانوارها ناچار بسیاری از هزینه‌های آموزشی، فرهنگی و تفریحی خانوار را برای تامین مصرف حداقلی حذف خواهند نمود. آثار زیانبار چنین رفتاری در بلندمدت برای جامعه بسیار سنگین خواهد بود. بنابراین توصیه محققان سناریوی کمترین افزایش نرخ ارز نیمایی است.

حتی در سناریو سوم که کمترین افزایش نرخ ارز پیش‌بینی شده است تقاضای جامعه شهری از گوشت مرغ ۸ کیلوگرم (برای هر نفر در سال) کاهش خواهد یافت. برای جامعه روستایی نیز گوشت مرغ حدود ۹ کیلوگرم (برای هر نفر در سال) کاهش خواهد یافت. با توجه به ارقام برآوردی فوق و در صورت ثابت بودن نرخ رشد جمعیت در سال ۱۴۰۰ (رشد ۱/۷ درصد جمعیت شهری و کاهش ۰/۵ درصدی جمعیت روستایی) نسبت به سال ۱۳۹۹ کل کاهش مصرف گوشت مرغ در اثر افزایش نرخ ارز چیزی نزدیک به ۷۵۰ هزار تن (۳۰ درصد عرضه گوشت مرغ) در کشور خواهد بود. در نتیجه هر گونه افزایش قیمتی ناشی از هر علت نظیر افزایش نرخ ارز، نه تنها خانوارها را دچار عدم امنیت غذایی می‌کند بلکه تولیدکنندگان مرغ را نیز با خطر ورشکستگی و بحران نزدیک می‌کند.

۶. جمع بندی

➤ گوشت مرغ به دلایل گوناگون اقتصادی و بهداشتی از جایگاه ویژه‌ای در بین اقلام مختلف پروتئین حیوانی برخوردار است. این امر به نوبه خود، رشد و گسترش صنعت مرغداری در ایران و جهان را به همراه داشته است به گونه‌ای که تولید گوشت مرغ در ایران از ۴۲ هزار تن در سال ۱۳۴۴ به رقم حدود ۲۰۰۰ هزارتن در سال‌های اخیر افزایش یافته و از این جهت در بین ۱۰ کشور برتر تولید کننده این محصول قرار دارد (آمار نامه جهاد کشاورزی، سال‌های مختلف). همسو با افزایش تولید، سرانه مصرف

گروه تحقیق و پژوهش اتحادیه نهاده‌های دامی		
ویرایش نهایی	تاریخ: مرداد ۱۴۰۰	صفحه: ۱۳

این محصول نیز از ۱۸ کیلوگرم در سال ۱۳۵۰ به رقم حدود ۲۲ کیلوگرم در سال ۱۳۹۵ رسیده است، هرچند که در سال های اخیر و از سال ۱۳۹۰ شاهد کاهش مصرف سرانه گوشت مرغ در کشور بویژه در دهک های ششم تا دهم بوده ایم.

➤ در زنجیره ارزش مرغ دولت با تأمین نهاده ارزان در ابتدای زنجیره با رویکرد حمایت از تولید و تلاش در جهت کاهش بهای تمام شده مرغ حرکت نموده و در انتهای زنجیره نیز با اقدام به قیمت گذاری دستوری مرغ سعی در حمایت از مصرف کننده می نماید. بطور طبیعی و منطقی استنباط حداقل تاثیر این سیاست ها بر حوزه مصرف خانوارها باید حفظ و یا رسیدن به سطح استاندارد مصرف گوشت مرغ در بین دهک های مختلف درآمدی باشد. این در حالی است که در بین دهک های درآمدی ۵ دهک اول در خانوارهای شهری و روستایی طی سال های مورد بررسی بطور کلی زیر سطح استاندارد گوشت مرغ را مصرف نموده اند. خانوارهای دهک ششم و هفتم شهری نیز که در سطح استاندارد و کمی بالاتر از آن قرار داشتند، از سال ۱۳۹۷ به بعد با کاهش سطح مصرف به سطح پایین تر و هم مرز استاندارد، میزان مصرفشان تنزل یافته است. در حال حاضر تنها دهک های هشتم، نهم و دهم درآمدی (شهری و روستایی) بالاتر از سطح استاندارد گوشت مرغ را مصرف می نمایند، هرچند که در این دهک ها نیز شاهد کاهش روند مصرف گوشت مرغ از سال ۱۳۹۷ به بعد بوده ایم.

➤ آنچه از یافته های این گزارش می توان استنباط نمود آن است که هدف حمایت از مصرف کننده با توجه به پایین تر بودن سطح مصرف از میزان استاندارد در ۵ دهک اول و تنزل مصرف در دهک های ششم و هفتم درآمدی به حدود و زیر مصرف استاندارد و در نهایت روند کاهشی مصرف در دهک های بالای درآمدی در از سال ۱۳۹۷ به بعد با چالش مواجه بوده و از این رو حکایت از عدم کارایی سیاست تنظیم بازاری با عنایت به سایر شرایط اقتصادی را دارد.

➤ ادامه این روند بطور یقین هم برای مصرف کنندگان به عنوان ایجادکنندگان درآمد برای گروه تولیدکنندگان و هم برای تولیدکنندگان به عنوان تأمین کننده کالا (احتمال ورشکستگی بنگاه ها) و در نهایت برای فعالان بخش تأمین نهاده های طیور با بحران فعالیت زنجیره ارزش و عرضه، مواجه خواهد بود.

❖ در این راستا توصیه می گردد دولت به منظور تحقق اهداف رفاهی در صنعت طیور، کشور، راهکارهایی نظیر کارت های اعتباری خرید گوشت مرغ، اطمینان از تأمین نهاده به میزان کافی در سطح بازار (با توجه به قیمت ارز ترجیحی) و قیمت گذاری متناسب با سایر هزینه ها را در دستور کار قرار دهد. در غیر این صورت باید انتظار داشت که بازار مصرف گوشت مرغ روند رو به کاهشی را در پیش گرفته که نظر به پتانسیل ها و ظرفیت های فعلی تولید مرغ در کشور می تواند آسب جدی برای تولیدکنندگان این محصول باشد.

گروه تحقیق و پژوهش اتحادیه نهاده های دامی

صفحه: ۱۴	تاریخ: مرداد ۱۴۰۰	ویرایش نهایی
----------	-------------------	--------------

منابع و مراجع

- ۱- بهرامی، فهیمه و همکاران(۱۳۹۷). طرح آسیب شناسی نظام قیمت گذاری کالا و خدمات در ایران
- ۲- موسسه مطالعات و پژوهشهای بازرگانی، (۱۳۸۳) مطالعه جامع عملکرد تغذیه ای و امنیت غذایی خانوارهای ایرانی
- ۳- انجمن صنفی تولید گوشت مرغ
- ۴- مرکز آمار ایران، داده های طرح هزینه درآمد خانوار، سال های مختلف
- ۵- www.fao.org
- ۶- www.worldbank.org
- ۷- www.trademap.org
- ۸- www.esfahan.agri-jahad.ir

گروه تحقیق و پژوهش اتحادیه نهاده های دامی

گروه تحقیق و پژوهش اتحادیه نهاده های دامی		
صفحه: ۱۵	تاریخ: مرداد ۱۴۰۰	ویرایش نهایی

www.iranavanda.com
email: info@iranavanda.com

آدرس اتحادیه: تهران خیابان قائم مقام فراهانی
کوچه بیست و ششم پلاک ۱۰ واحد ۱۲

تلفن: ۶-۸۸۳۱۳۳۸۵
فکس: ۸۸۸۶۵۹۰۷